

LÄNSSTYRELSEN
I KALMAR LÄN
Planeringsavdelningen
Länsantikvarien
Antikvarie Kiki Gjersa

BESLUT

1980-03-20

11.392-2032-73/C

Rek mb

Borgholms kommun
Stadshuset
387 00 BORGHOLM

Byggnadsminnesförklaring av Kronomagasinets, fastigheten kv
Engeln 1, Borgholm, Borgholms kommun, Öland *inkl. PM*

Fråga om byggnadsminnesförklaring av rubr byggnad väcktes
1975-06-13 av arkitekterna Leonard Eriksson och Bengt Folenius,
Borgholm. Som fastighetsägare har Ni beretts tillfälle att
före 1980-03-10 yttra Er över ett förslag till skyddsföre-
skrifter, som länsstyrelsen utarbetat. Ni har i protokoll
från sammanträde 1980-01-23 framfört önskemålet, att till-
byggnaden B och garagebyggnaden C ej måtte omfattas av bygg-
nadsminnesförklaringen, men att i övrigt intet fanns att in-
vända mot länsstyrelsens förslag. Kalmar läns museum, arkitek-
terna Eriksson och Folenius och riksantikvarieämbetet har vi-
dare framfört vissa synpunkter, vilka medfört mindre ändringar
i formuleringen av skyddsföreskrifterna.

Länsstyrelsen har i samråd med Eriksson-Folenius och Kalmar
läns museum upprättat bif. PM över Kronomagasinets. Härav fram-
går, att magasinet uppfördes 1819 såsom Ölands enda kronomaga-
sin. Det fungerade som sådant fram till omkring 1870. Fastig-
heten förvärvades av kommunen 1977.

Med undantag av vissa om- och tillbyggnader åt gårdssidan från
1950-talet är magasinet exteriört och interiört välbevarat.
Byggnaden är nära knuten till öns epok som framträdande span-
målsproducent under tiden 1820 - 1880.

Länsstyrelsen förklarar med stöd av 1 § byggnadsminneslagen
Kronomagasinets på fastigheten kv Engeln 1 i Borgholm för bygg-
nadsminne.

Länsstyrelsen meddelar enligt 2 § samma lag följande skydds-
föreskrifter:

1. Kronomagasinets, som markerats med röd snedstreckning på bif.
karta får inte rivas eller förändras till sitt yttre. Ej
heller får ingrepp göras i byggnadens bärande stomme.

Postadress:

Telefon:

Postgata:

./.

2. Kronomagasinet och det område som markerats med rött på bif. karta skall vårdas så att det kulturhistoriska värdet inte minskas. Beträffande Kronomagasinet skall alla underhållsätgärder såsom omputsning och reparation av tak, fönster eller dörrar utföras på ett sätt, som är anpassat efter det material och den teknik med vilken byggnaden uppförts. Alla underhållsarbeten skall ske i samråd med länsstyrelsen.
3. Inom ovanstående område får tillbyggnad endast ske, såvida den prövas lämplig ur kulturhistorisk synpunkt. Sådan tillbyggnad skall uppföras i proportion och material, som ansluter till Kronomagasinet's karaktär. Tillbyggnad får ej ske utan särskilt tillstånd från länsstyrelsen.

Länsstyrelsen lämnar råd och anvisningar ifråga om underhållet av byggnaden och vården av det kringliggande området.

Om ändring av byggnadsminnet i strid mot meddelade skyddsföreskrifter finnes nödvändig för att byggnaderna skall vara till nytta eller om sådan ändring eljest kan anses påkallad av särskilda skäl, får länsstyrelsen enligt 3 § lagen om byggnadsminnen meddela tillstånd härtill.

Enligt 14 § tredje stycket samma lag gäller detta beslut omedelbart även om det överklagas.

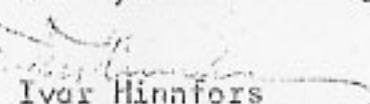
Talan mot detta beslut skall föras skriftligen genom besvär hos kammarrätten i Jönköping.

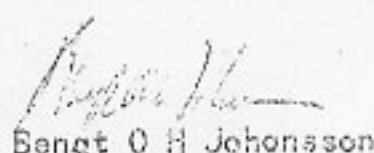
Besvärshandlingen skall ha inkommit till kammarrätten inom tre veckor från den dag då klaganden fick del av beslutet. I besvärshandlingen skall anges det beslut mot vilket talan förs, vad som yrkas samt de omständigheter som åberopas till stöd för yrkandet. Klaganden bör vidare uppge bevis som han vill åberopa och vad han vill styrka med varje särskilt bevis.

Klaganden bör i besvärshandlingen uppge namn, personnummer, postadress och telefonnummer.

Insänds besvärshandlingen med posten skall det ske med betalt brev adresserat till: Kammarrätten i Jönköping, Box 564, 551 02 Jönköping.

Vid den slutliga handläggningen av detta ärende har förutom undertecknade även länsarkitekt Lennart Weiman och länsassessor K-G Nylander deltagit.

Ivar Hinnfors

Bengt O H Johansson

LÄNSSTYRELSEN

I KALMAR LÄN
Planeringsavdelningen
Länsantikvarien
Antikvarie Kiki Gjerds

11.392-2032-78/C 3.

Kopia
Akten
Länsantikvarien 2 ex + bil
Riksantikvarieämbetet (rek mb) + bil
Kalmar läns museum + bil
Juridiska enheten
Planenheten + bil
Kulturnämnden i Borgholms kommun + bil
Byggnodsvårdskommittén, Borgholms kommun + bil
Inskrivningsmyndigheten vid Möre och Ölands tingsrätt
(med lagakraftsbevis) + bil
Arkitektkontoret Eriksson och Folenius, Borgholm + bil

Denna fotostatkopie
ö. stämmer med
originalet

Bestyrkes:

Kerstin Eriksson
.....
.....

Kv Engeln I (Kronomagasinet), Borgholm, Borgholms kommun, Öland

ALLMÄN BAK-
GRUND

Spannmålsodlingen på Öland fick ett stort uppsving under första hälften av 1800-talet. Handeln med spannmål blev öns huvudsakliga näringsföreg under större delen av förra seklet. Borgholm erhöi stadsprivilegier 1816 och kom på grund av sin goda hamn och sitt centrala läge på öns västkust att bli den naturliga utskppningsorten. De öländska bönderna var från början ålagda att avyttra sitt spannmålsöverskott till stadens köpmän. Detta, samt det faktum att lanthandelsbodan ej fick etableras före 1846, bidrog till en livlig kommers i den nygrundade staden.

Såden utskppades främst till inrikes orter, särskilt Stockholm och Karlskrona, men under vissa perioder även till England. I landshövdingeberättelserna, som lämnades till Kungl. Maj:t vart femte år uppges antalet tunnor såd, exporterade från Öland, i en stigande kurva från omkring 20.000 tunnor år 1822 till omkring 100.000 tunnor år 1858. 1860-talet innebar en ekonomisk kris för ölandsbönderna med låga sådespriser och upprepade missväxtår. Den stora jordbrukskrisen på Öland kom på 1880-talet och spannmålshandeln förlorade alltmer i betydelse efter denna tid.

KRONOMAGA-
SIN

1748 bestämde Kungl. Maj:t, att varje län i landet skulle ha ett eget kronomagasin, där kronans spannmål kunde inlevereras för vidare utskppning och försäljning. Kronomagasinerna skulle även lagra utsäde för ev. missväxtår. Bönderna tilläts därmed inte längre att lösa skattspannmålen mot pengar, utan såden skulle forslas till närmaste kronomagasin. Detta skedde på vissa bestämda dagar. När penningarrenden sedermera infördes i stället för spannmålsarrenden blev magasinssinrättningen överflödigg och upphörde 1772. Kronomagasinet i Borgholm torde ha indragits något tidigare.

HAMNEN

Runt gamla hamnen grupperade sig ursprungligen flera magasinbyggnader, varav endast Kronomagasinet finns kvar. De var belägna helt nära vattnet på f ö obebyggd mark. Det Markssonska magasinet (uppkallat efter stadens mest betydande spannmålshandlare Erik Marksson), av samma typ och storlek som Kronomagasinet, revs i början av 1900-talet. Spannmålsexportens snabba tillväxt under decennierna 1820-1860 nödvändiggjorde vissa förbättringar av den gamla hamnen. En ny hamnanläggning med tillhörande körväg från staden började byggas 1855, sedan statsbidrag beviljats till arbetet året innan. Utfyllningarna framför Kronomagasinet gjordes periodvis under lång tid, från 1880-tal - 1940-tal. Hamnområdet togs i anspråk för ytterligare bebyggelse först omkring sekelskiftet och har särskilt under de sista decennierna varit utsatt för genomgripande förändringar.

Postadress:

Telefon:

Postgiro:

Fack
381 01 KALMAR

(växel-direktval)
0430/ 82 000

3 51 78 - 3

KRONOMAGASINET
HISTORIK

Kronomagasinet uppfördes 1819. Det var öns enda kronomagasin och är en av Borgholms äldsta bevarade byggnader. Det tjänade som kronomagasin till omkring 1870. Det övergick sedermera i privat ägo och användes då som upplag för öl och salt. 1920-75 utnyttjades det som grossistlager för livsmedel. Borgholms kommun förvärvade byggnaden 1977. Under de senaste åren har diskussioner förts mellan kommunen, riksantikvarieämbetet, läns museet, Statens Historiska Museum, Kalmar läns landsting och länsstyrelsen om att ev utnyttja magasinet till ett lokalt museum för öländsk kulturhistoria. Bottenvåningen används sedan några år tillbaka som museum för arkeologi och tillfälliga utställningar.

EXTERIÖR

Magasinet är en kalkstensbyggnad i tre våningar med bjälklag av trä. Det numera pappklädda taket var tidigare täckt av plåt. Huset vilar på en murad, delvis utskjutande, halvmeterhög sockel. Det var ursprungligen vitfärgat med slätputs i hörnen och en gavelformad dekoration i slätputs ovanför dörren. Det är numera spritputsat i gulgrå färg på alla sidor utom den södra, som har bart murverk. Söder om den ursprungliga dörren, som är placerad i husets mittaxel, togs ännu en dörr upp efter 1916. Båda är dubbeldörrar klädda med rödfärgad liggande panel, den yngre med två 4-rutade fönster, och med kalkstenstrappor framför. Västfasadens fönster är symmetriskt placerade i 10 x 3 rader. Fönstren är liggande, 6-rutade med rödmålade foder och vitt spröjsverk. De hade tidigare luckor. På södra kortsidan sitter en hissbox och under den tre luckor för inlastning. På magasinets baksida finns en källarförsedd tvåvåningsbyggnad, tillbyggd 1952. Vid samma tid byggdes ett friliggande garage i fastighetens nordöstra hörn.

INTERIÖR

Magasinets vägg tjocklek trappas av uppåt för varje våningsplan, 105 cm i bottenvåningen, 90 cm resp 75 cm i övre våningarna. Väggarna är invändigt övervägande klädda med träpanel till nedre fönsterkarmen, upptill putsade. Enkla trätrappor leder mellan planen. Golven är i bottenvåningen av betong och trä, i övrigt av enbart trä. Bottenvåningen är delad i tre avdelningar med åtskiljande tegelväggar. I södra delen är ett skyddsrum inrett med betongvalv och undertak av gips. Andra våningen är delvis avdelad av enkla brädväggar.

Magasinet har en sammanlagd golvyta på 1000 m².

OPUBLICERADE
KÄLLOR

Eriksson, L. - Folenius, B. Provinsmuseum på Öland. Chalmers tekniska högskola, inst för byggnadsplanering, Göteborg. Examensarbete 1977.

Eriksson, L. - Folenius, B. Kronomagasinet i Borgholm - ombyggnad för museiändamål.

LÄNSSTYRELSEN

I KALMAR LÄN

Planeringsavdelningen

Länsantikvarien

Antikvarie Kiki Gjerss

11.392-2032-78/C

Kalmar läns museum har en del äldre handlingar rörande Kronomagasinet, såsom besiktningsprotokoll m m från 1819 - omkring 1900.

LITTERATUR

Aréen, E. Borgholm. Stadens och badortens historia. Acta Oelandica II. Stockholm 1924 (obs! fig. 18, 20, 25).

Nordisk Familjebok, 2 uppl. 1912, se "Magasinsstaten".

Nordmark, M-L, Ölands jordbruk i äldre tid. Öland III, red Bertil Palm. Lund 1949.

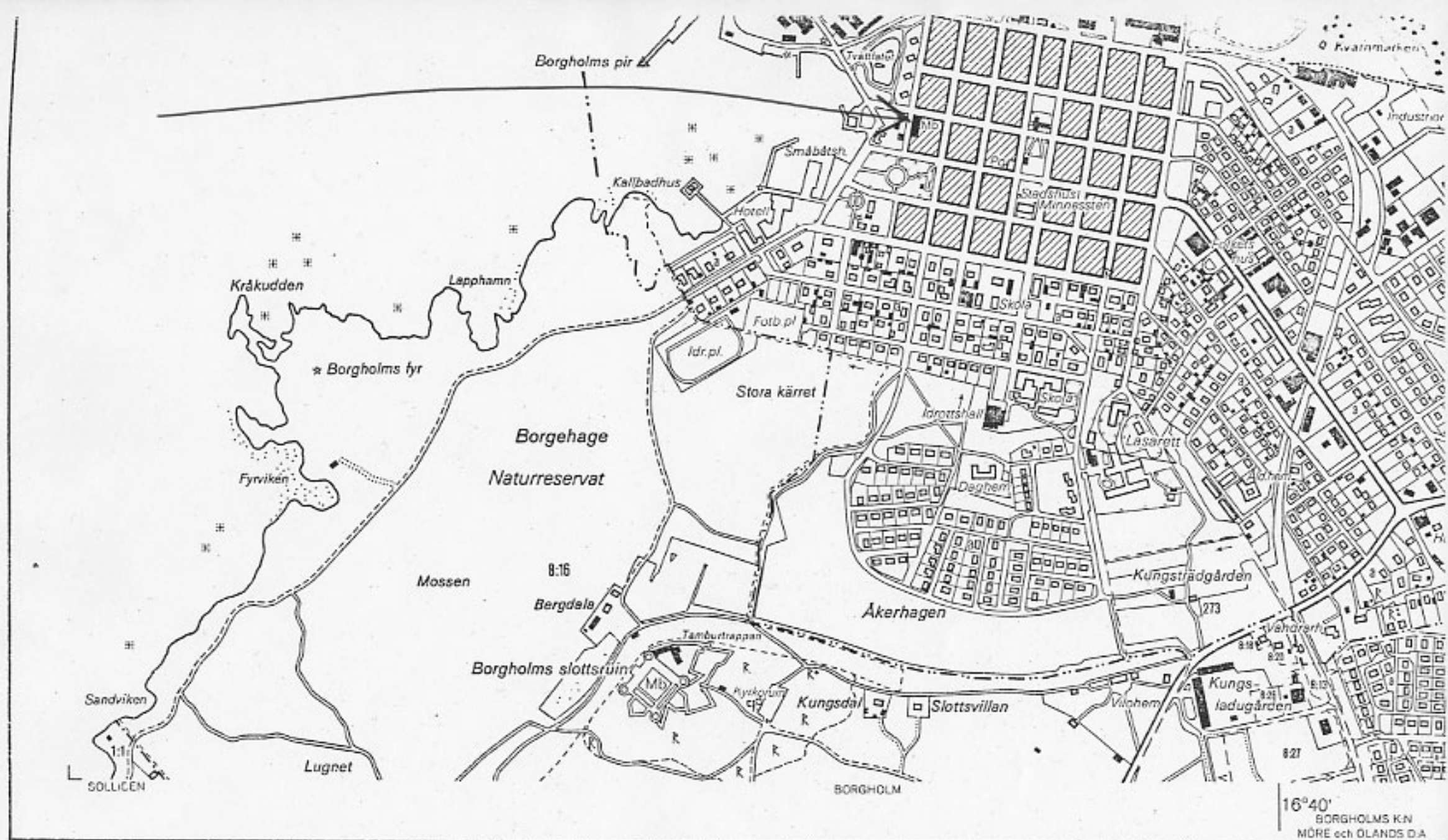
Riksantikvarieämbetets inventering av bebyggelsen i Borgholms innerstad, utförd 1976.

Kiki Gjerss
Kiki Gjerss

Denna fotostatkopla
översätter med
original

Bebyggelse

Kerem Andreasson

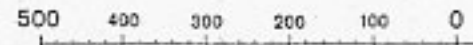
16°40'
BORGHOLMS K.N
MÖRE och ÖLANDS D.A

057 00 5H 0a RÄPPLIN

- △ 00.0 Triangelpunkt (trigonometriskt höjdbestämd)
 - 00.00 Avvägd, markerad höjdpunkt (fispunkt)
 - 00.0 " " omärkerad " "
 - 00.0 " " vattenyta
 - 00 Höjdpunkt, bestämd med barometer ol. stereoinstrument
 - 00 Vattenyta, " " " " " "
- Höjden angivits i meter över havet

Höjduppgifter är angivna i höjdsystem 1970.
Höjdsystem 1970 ger inom kartbladet i genomsnitt 1 cm lägre höjdvärden än höjdsystem 1900.
Den genomsnittliga landhöjningen inom kartbladet uppgår till 0,7 mm/år.

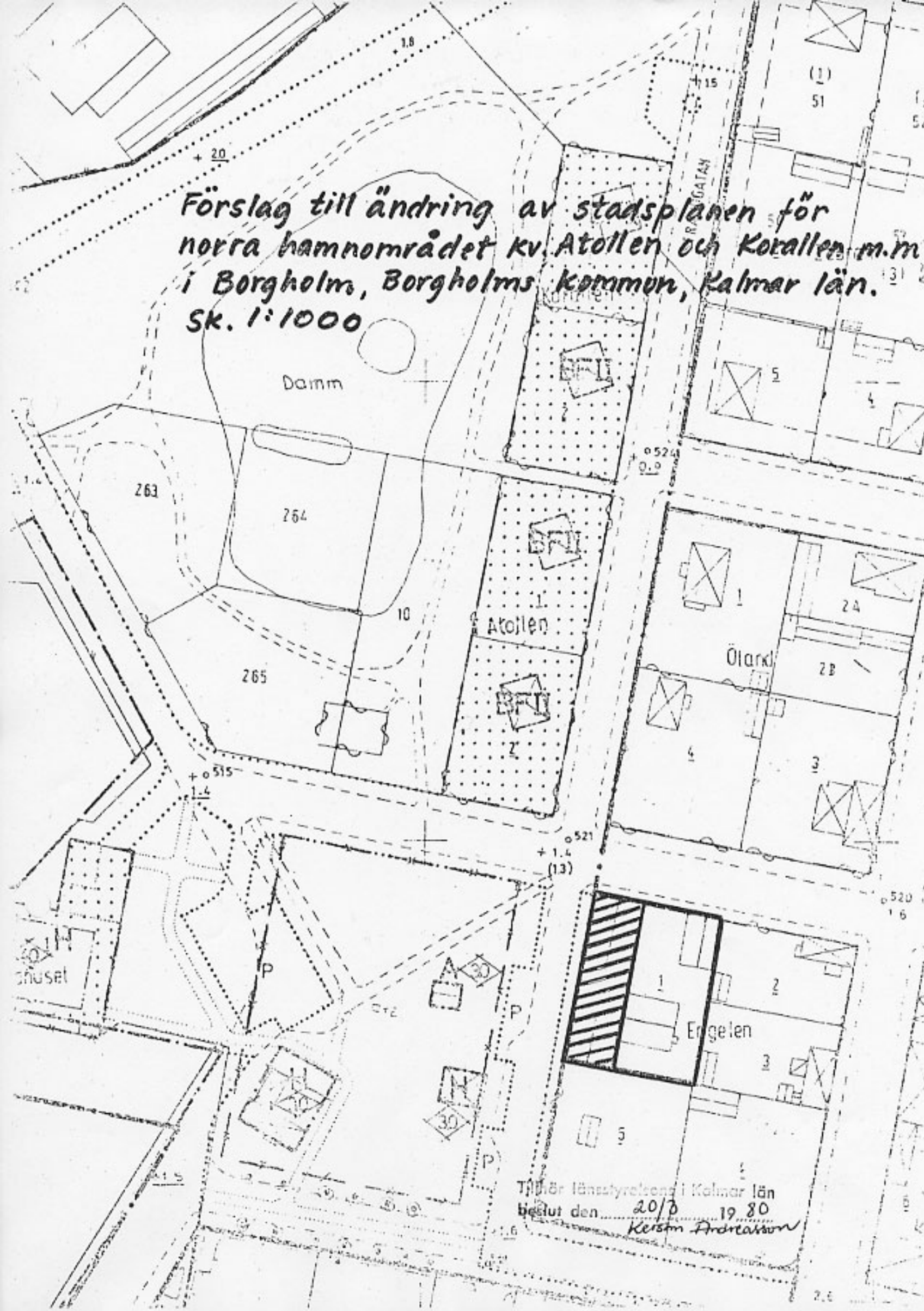
Fastighetsredovisningen aktuell t o m okt 1970

Skalan 1:10 000

Höjdkurvornas ekvidians 5 meter 1 cm = 100 m på marken

Förslag till ändring av stadsplanen för
norra hamnområdet kv. Atollen och Korallen m.m.
i Borgholm, Borgholms kommun, Kalmar län.
Sk. 1:1000

Tillhör länsstyrelsens i Kalmar län
beslut den 20/3 1980
Kerstin Andersson